

במאת הרב האש

פסקי הלכות ודברות קודש ממרן הגרש"א שטרן שליט"א בעל השביבי אש

פרשת נצבים - וילך תש"פ

מאור העינין שביבי אש על הרגורה

בענין פצות תשובה

וְשַׁבְתָּ עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְעֶתָ בְּקוֹלִי כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם (ל. ב.)

א. הנה מצות התשובה אינה מצות עשה שהזמן גרמא והיא נוהגת בכל עת ובכל זמן, בין באנשים ובין בנשים, אלא שמכל מקום יש חיוב מיוחד בימים שבין כסא לעשור, באותן ימים שעליהם נאמר: דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב וכדברי הרמב"ם: אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת מיד שנאמר: דרשו ה' בהמצאו.

ולכאורה הכוונה דיותר כדאי לעשות תשובה בזמן הזה שאז הקב"ה קרוב אלינו ומקבל ביותר את התשובה, אבל מצד חובת המצוה באמת אין חיוב יותר גדול וחמור בימים אלו מבשאר הימים, דהרי אינו נזכר כלל אפילו ברמז בהאי קרא דמצד עיקר המצוה יש עדיפות בזמן מסויים.

ב. אמנם באמת מצינו מבואר להדיא בדברי רבינו יונה בשערי תשובה, (שער ד אות יז), דביום הכפורים איכא עשה בפני עצמו על מצות תשובה ביום זה ויליף לה מדכתיב: כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, לפני ה' תטהרו, והיינו דאיכא עשה באנפי נפשיה.

ג. ברם מדברי רבינו החינוך (מצוה שסד) שכתב: "ועובר על זה ולא התודה על חטאיו ביום הכפורים, שהוא יום קבוע מעולם לסליחה וכפרה, ביטל עשה זה", מבואר מהאי לישינא דהמצוה הכללית של וידוי ותשובה גם כן יש בה זמן מיוחד ביום הכפורים, ויעויין היטב ברמב"ם (פ"ב מהל' תשובה הל"ז), שכתב: "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל, והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים", ומשמע מלשונו דאיכא חובה מיוחדת בהאי יומא, ומיהו אינו מבואר בדבריו דהוא בגדר ביטול מצוה, אולם מדברי בעל החינוך מפורש הכי להדיא.

ד. אמנם באמת המניעה מלעשות תשובה בימים אלו אליבא דכולי עלמא היא פשיעה ועון גדול יותר, דאם האדם מחמיץ הזדמנות כזו ואינו שב הרי זה מראה על מרד מסויים שאין הזמן מעורר אותו מאומה וכדברי רבינו יונה בשערי תשובה, שער ראשון, שבא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה והאסיר אינו נמלט ממנה, הרי זה מורה על זלזול וקשיות עורף.

ה. ומצינו בדברי קדשו של הרמב"ן בדרשה לראש השנה שכתב כדלהלן: "והתשובה חסד גדול על הבריות, אבל עונש גדול הוא להם. שבזמן שאדם חוטא, עובר על רצון בוראו שעה אחת בשעת החטא, וכשהוא עומד ואינו שב בתשובה, עומד במרדו כל ימיו ואינו חושש לעשות רצון בוראו. וכל שכן ישראל, שמתפללין ומתודין ומלחשים בפיהם וצועים בקולם: חטאנו, עוינו ופשענו, ואינן מניחין העונות כלל, שזה בודאי מרד גדול הוא ומוסיף על עצמו כעס וחרון אף וכו'", ומוסיף שם הרמב"ן וכותב: "וכל שכן הזוכים לישב לפני הקדוש ברוך הוא בארצו כמו שהם רואי פני המלך, ואם זהירים בכבודו טוב להם ואשריהם, ואם ממורים בו אוי להם יותר מכל הבריות, שהם עושים מלחמה ומכעיסין את המלך בפלטרין שלו וכו'", עיי"ש, והא לך לשונו של רבינו המאירי (במסכת ר"ה דף יח:) אשר הוא חודר כליות ולב, וזה לשונו שם: "המתרשל מלעשות תשובה בימים אלו אין לו חלק באלוקי ישראל", כלומר דבזה הוא מעיד בעליל שאין לו כל חלק

ונחלה בישראל ובאלוקיו, והדברים נוראים ביותר.

ו. והנה באמת ענין התשובה הוא חסד גדול מן השמים וכדברי הרמב"ן בדרשתו לעיל וכדאיתא בירושלמי (מכות פ"ב הל"ו): "שאלו לחכמה חוטא מה עונשו, אמרה: חטאים תרדוף רעה, שאלו לנבואה: הנפש החוטאת תמות, שאלו לתורה אמרה: יביא אשם ויתכפר לו, שאלו להקב"ה אמר: יעשה תשובה ויתכפר, הדא הוא דכתיב: טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך וידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו". וחזינו מזה כי מן הדין היה צריך החוטא לאבד את עולמו לחלוטין על ידי חטאיו ופשעיו, אלא שהקב"ה חותר חתירה מתחת כסא הכבוד ומקבלו בתשובה.

ז. והנה מצינו להגאון רבי אלחנן וסרמון הי"ד בקובץ מאמרים שהקשה טובא, דמה חסד יש במה שהתשובה מתקבלת לפניו, והרי מצינו כה"ג נמי במצוות, שאם היה צדיק גמור כל ימיו ולבסוף תוהה על הראשונות מתבטלים מצוותיו ולא יצילוהו ביום רשעו וכדאיתא בשילהי פ"ק דקידושין, וא"כ הרי מוכח מזה דשורת הדין נותנת שאם האדם מתחרט ממה שעשה הרי הם נחשבים כמאן דליתנייהו, ושאל כן את רבו מרן הח"ח זצ"ל והשיבו דבאמת יש לחלק בין תשובה מאהבה לתשובה מיראה, דתשובה מאהבה שהאדם עושה מתוך הכרה ברורה ובלב שלם בודאי היא מועלת מצד הסברא, ובכה"ג פשוט דכל עשייתו מתבטלות, אבל בתשובה מיראה שאינה תשובה מעלייתא התם הוא דבעינן הקב"ה ברוב טובו וחסדו יפשוט ידו לקבל גם תשובה רעועה כזו, עכ"ד הח"ח. והדברים דחוקים לענ"ד, דמסתמת דברי הירושלמי והרמב"ן הנ"ל משמע דבכל גוונא הוי ענין התשובה חסד רב ועצום.

ח. והנה הגאון רבי אלחנן כתב ליישב הדברים דבכל חטא יש גם ענין המרידה שהמרה פי ה' וגם הפגם והקלקול שנובע מחמת העבירה שעשה, ובודאי דעל ידי חרטה בעלמא נמחק החלק שעשה כנגד רצון ה', ואינו נענש על מה שהמרה את פי הבורא, אבל הפגם והקלקול שנעשה על ידי העבירה הוא פגם נצחי, ומחסדי הבורא ברוך הוא שעל ידי התשובה נתקן הפגם ונעקר הקלקול למפרע והכל על מקומו בא בשלום, עכ"ד שם, וכתב שם דגם לענין קיום מצוה בלא כוונה, נהי דאין כאן שכר עת עשיית רצון ה' אבל עכ"פ יש כאן את התיקון שנצמח ממעשה המצוה, ובזה נחלקו אמוראי אי קיום חלק התיקון שבמצוה סגי לענין לצאת ידי חובת המצוה, עכ"ד. [ויש להעיר דמדבריו בקובץ שיעורים ח"ב סי' ל"ג, לענין בל תוסיף, מבואר דלמאן דאית ליה דצריכות כונה, מצוה בלא כוונה לאו שם ותורת מעשה מצוה עלה כלל, עיי"ש, וכדברי מרן החזו"א אר"ח סי' י"ח, עיי"ש, וצ"ע בדעתו].

ט. והנה אית תשובה מאהבה ואיכא תשובה מיראה, ועל ידי תשובה מאהבה זדונות נהפכים לזכויות וכדאיתא במסכת יומא, והדבר תימא מהיכי תיתי נימא הכי. ומצאתי בשערי תבונה לרבינו בעל הקה"י (סי' א) שהעלה דכיון דהחטא נעקר למפרע ממילא הוי בכלל מה דאמרו חז"ל: ישב ולא עבר עבירה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה מצוה. אמנם מלבד מה שזה דוחק, הלשון משמע דעצם העבירה היא נהפכת לו לזכות. ועוד תמה בסוף הספר דבגמ' משמע דרק אם בא נסיון לידו אז נחשב כאלו עשה מצוה, ובאמת ראיתי דיש סוברים דאין הכוונה שהעבירות נהפכים למצוות ולזכויות בפועל ממש, אלא הכוונה שלא נשאר כל רושם מהחטא והכל נמחק כלא היה, לאפוקי מתשובה מיראה שנשאר רושם מהחטא דהוי רק כשגגות שהתשובה מקילה מחומר החטא, אבל נשאר עדיין

פסקי הלכות בעניני ארוסין ונישואין

יג. אין ליטול לכתחילה מפית השייכת לבעל האולם ללא נטילת רשות מפורשת (טו).

יד. יש שנמנעים מלהשתמש באבנט בתורת קנין סודר מפני שאין ברוחבו שיעור ג' אצבעות, ויש שמקילים בדבר (טז).

טז. החתן והעדים צריכים לדעת היטב את כל פרטי ההתחייבויות הנכללים בכתובה, דהיינו, סכום מאתים זוז עיקר הכתובה, סכום מאה זקוקים כסף צרוף קבלת אחריות עבור הנדוניא, סכום מאה זקוקים כסף צרוף כתוספת כתובה, ושעבוד כל הנכסים על ההתחייבויות הללו, וכן חיוב פרנסה, מזונות, כבוד ועונה.

טז. החתן נוטל את הסודר ומגביה אותה ג' טפחים או מניחה כולה בתוך חלל ידו (טז), וראוי שיאמר להדיא שהוא מתכוון לזכות בסודר ולהתחייב תמורתה בהתחייבויות שכתובות בשטר כתובה.

יז. יש שנוהגים לדחות את קבלת הקנין עד לאחר מעשה הקדושין, אך מנהגינו הוא לקבל קנין לפני הליכה לחופה (טז).

טז. ראה בכתובה כהלכתה שם סעיף יא, ובעהרה שם הובאה דעת מרן בעל שבת הלוי זצ"ל להקל בזה בדיעבד, דסתמא דמילתא מציינן למינקט דהושאל לכל צרכי נשואין, עיי"ש. אמנם לענ"ד נראה להוכיח איפכא מהא דכתבו הראשונים דלכן אין קונים בבגדי הכלה משום דפעמים בגדיה שאולים ואינם קנויים לה, יעויין בתור"פ ב"מ דף מו. ובספר עץ חיים לרבי יעקב חזן, הלכות קדושין. וחזינו דנהי דהבגדים שאולים לצורך שמחת הנשואין מ"מ לענין קנין אינו שאלו ומשום דלא השאילו להדיא על דעת כן. אולם מצאתי בסדר אירוסין ונשואין לרבותינו הראשונים סי' ט שכתב נמי הכי וכתב שם: "אבל בסודר הכלה אין להקנות דלפעמים בגדיה שאולים וקנין כמאן דפסיק דמי והרי לכך אין בגדיה שאולים". ומבואר דעיקר הטעם הוא משום דקנין סודר כמאן דפסיק דמי ולא ניהא למשאל שיפסקו את בגדו, אבל כד יהיב סודר שלם איכא למימר לא אכפת ליה אם ישתמשו בו אף לקנין. ועדיין צ"ע בזה, ועייין שביבי אש - כתובות חלק שני סי' לה. ועוד יש לחלק בסברא בין בגדי הכלה למפית האולם, דהרי המפית בלא"ה אין משתמשים בה בתר הכי למידי אלא מכבסים אותה וא"כ מאי אכפת ליה לבעל האולם לאיזה צורך ישתמש בה בעל השמחה, ודו"ק. ומצאתי בס"ד כדברי בשו"ת להורות נתן הנדמ"ח ח"א סי' קכו.

יז. כמבואר בארוכה בנידון זה בסדר מכירת חמץ כהלכתו פרק יג סעיף י ובהערות שם. יח. דבכה"ג קונה מדין יד ולא בעי הגבהה כלל, אלא דבעינן שלא יהא היד סמוך לקרקע או לשולחן בתוך ג' טפחים דחשיב כמבואר. וראה בזה לעיל פרק שני סעיף י"ד ובהערות. יט. יעויין בספר אפריון חתנים - אמרי סופר ח"ב סי' ח' מה שכתב בנידון זה. אמנם עיין היטב בדברינו שביבי אש חלק ראשון סי' ג' וכן בחלק ב' סי' א'.

ורשם החטא בגדר שגגה, משא"כ בתשובה מאהבה הימים הראשונים יפלו וכמאן דליתנייהו דמו, אבל באמת אין כאן תוספת של זכויות לחשבוננו, אמנם רבים סוברים דהכוונה היא באמת שהמה נהפכים לו לזכויות ממש וכן מבואר להדיא מדברי מרן החת"ס בכמה דוכתי. וראיתי בפנים יפות עה"ת, (פרשת שופטים), דכתב בתוך דבריו דנתוספו לו זכויות על ידי קיום מצות התשובה שנתקיימה כהלכתה, וכנראה דתשובה מיראה אינה עולה לו למצות תשובה, והדברים צריכים עיון טובא, דבפשטות גם קיום מצוה מיראה נחשבת למצוה גמורה, אף שאין היא מעולה כמי שעשאה מאהבה, ומלבד זה נראה דכל העבירות נהפכים לזכויות ונתוספו לו זכויות רבות ולא מצוה אחת בלבד. ואולי הכוונה היא דכיון דהעבירות הביאוהו וגרמו לו שיוכל על ידם לזכות במצות התשובה, נמצא דבכל עבירה נתוסף בה צד זכות מחמת מצות התשובה שבה בעקבותיה.

י. ואשר נראה לענ"ד דעל ידי תשובה מאהבה הרי האדם נשבר לשברי שברים בהרגישו כי רע ומר עזבו את ה' והוא מקבל עליו להתקרב אל ה' עוד יותר ממה שהיה לפני החטא ולכן במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, ונמצא דהעבירות הללו הביאוהו לידי קירבת אלוקים שמבלעדיהם לא היה מגיע אליה ולכן המה נידונים בשמים כזכויות, כי המה נהפכו למכשירי מצוה ובגינם נתקרב יותר לבורא כל העולמים, ודו"ק. ועייין היטב בחיבור התשובה לרבינו המאירי וכן בספר בית אלוקים להמב"ט, שער התשובה. יא. והנה איתא בגמ' יומא (דף פו:) דאיכא ד' חילוקי כפרה לכל דרגות העבירות השונות. והנה הרב החיד"א מיייתי בשם גדולי הקדמונים דהני חילוקי כפרה אינם רק להשבים מיראה, אבל מי ששב מאהבה אינו צריך לד' חילוקי כפרה וסגי בתשובה מאהבה לבדה לתקן את כל סוגי העבירות. וכתב על כך בספר בני יששכר, (דרוש יד): "לא נודע לי מקומו איה, וסוגיות הש"ס לא נודעו במסילות הללו, אבל כיון שפסק כן רב מובהק בדורו בבית דין של מטה, פוסקין כן להלכה בבית דין של מעלה". [ובזה הוא מיישב הא דאיתא בגמ' קידושין דף מט: דבה: רהור תשובה בלבד סגי למייהו צדיק גמור, עיי"ש]. ויעויין גם במנחת"ח (מצוה ססד) מה שכתב בזה. ועוד כתב החיד"א כן גם לענין לימוד התורה לשמה דאינו צריך לד' חילוקי כפרה, והובא בבני"ש שם, עכ"ד.

יב. והנה החטא החמור ביותר הוא חטא חילול השם שעל זה אין התשובה לבדה מועלת ואין החטא מתכפר לו עד שימות ברמב"ם (פ"א הל"ד). אמנם מבואר בדברי רבותינו דיש שתי דרכים לכפרת חילול השם, או על ידי לימוד התורה, או על ידי קידוש השם, שזו תשובת המשקל על חטא חילול השם וכמבואר ברבינו יונה בשערי תשובה.

וראה בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' נה) מה שכתב משמיה דהגה"ק בעל ישמח משה, בענין בעל תשובה שהיה שקוע כל כולו בחטאים ופשעים ועזב דרכו הראשון וקיבל עליו עול תורה ומצוות וסר מדרכו הרעה, בזה גופא מתכפר לו כל העבר, דהרי הוא כבריה חדשה וכקטן שנולד ע"י המסירות נפש וההקרבה הגדולה, עכ"ד קדשו, ודברים אלה המה קילורין לעינים לבעלי תשובה המרובים בזמנינו, - ויתכן שגם זה הוי כפרה אף על חילול השם, דכפנים חדשות דמי לכל דבר.

[ואולי יש בכך גם ענין של קידוש השם, שרואים בעליל כי לא ידח ממנו נדח, ואפילו בתקופה של הסתר פנים בבחינת "וישמ חושך", גם כן יש כאילו אשר נגה עליהם אורה של תורה ואמונה, ונתקיים בהם ושבנו בנים לגבולם, ובאו האובדים מארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה'].
הנדהים בארץ מצרים והשתחוו לה'.

יעטרו"ך נזר תפארה
להני צנטרא דדהבא
הרה"ג יוסף חיים אלבוים שליט"א
הרה"ג יוסף שמואל גולדמאן שליט"א
להגל התעטרותם בנור תפארה
ועמדו בכור הבחינה על שו"ע או"ח
אורך ימים בימינה ובשמואלה עושר וכבוד

סימן טוב ומזל טוב יהא לנו וכלל ישראל
ברכת מזל טוב נשגב בואת קמיה
מרן רבינו הגאב"ד שליט"א
להגל שמחת הולדת הנכדה
בת לבנו הרה"ג רבי צבי שליט"א
חתן הגאון רבי מרדכי גלבר שליט"א
רב דקהל חסידי מונקאטש באה"ק
וחתן כ"ק מרן גאב"ד זכרון מאיר שליט"א
יהי"ר שיזכו לראות נחת דקדושה מכל יוצ"ח

לתרומות והנצחות ניתן לפנות
לטל': 058-3238947
או לדוא"ל: SHVIVIAASH@GMAIL.COM
לקבלת הגיליון מידי שבוע ניתן
לשלוח בקשה לדוא"ל
SHVIVIAASH@GMAIL.COM

בית הוראה שערי הוראה
זמני פתיחת בית הוראה בראשות הגאב"ד
בין השעות 9:00-14:00
בשאר שעות היממה יושבים חברי הב"צ
מענה טלפוני 24 שעות ביממה: 03-6161616
בית הוראה לעניני רפואה
03-6148000 או 03-6161616 שלוחה 3

ניתן לשלוח שאלות
למרן הגאב"ד שליט"א
בפקס: 0722-60-63-61
לקביעת תורים וקבלת קהל
03-6161616 שלוחה 4